

Meščanski habitus, narodna identiteta, verski profil

Aspekti socialno-nacionalnega procesa diferenciacije na primeru družine iz Kanalske doline

Peter Wiesflecker*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 929.52Ehrlich, 94(436.5=163.6)"18/20"

Peter Wiesflecker: Meščanski habitus, narodna identiteta, verski profil. Aspekti socialno-nacionalnega procesa diferenciacije na primeru družine iz Kanalske doline. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 88=53(2017), 2–3, str. 47–69

Razprava prikazuje razvoj in propad družine Ehrlich iz Kanalske doline. Povzpela se je iz kmečkega gospodarstva v vaško meščanstvo in nato v sto letih zaradi različnih vzrokov propadla. Razen nekaterih članov intelektualne elite v družini, ki so se uveljavili zlasti kot duhovniki, izhajajoči iz Žabnic v Kanalski dolini, so ves čas ohranili nacionalno slovensko zavest in pripadnosti slovenstvu.

Ključne besede: Kanalska dolina, Žabnice, Lambert Ehrlich, Koroški Slovenci, narodno-politično življenje

1.01 Original Scientific Article
UDC 929.52Ehrlich, 94(436.5=163.6)"18/20"

Peter Wiesflecker: Bourgeoisie Habitus, National Identity, Religious Profile. The Aspects of the Social and National Process of Differentiation on the Example of a Family from the Kanal Valley. Review for History and Ethnography, Maribor 88=53(2017), 2–3, pp. 47–69

The treatise presents the development and the decline of the Ehrlich family from Kanal Valley. The family moved up from farming estate to country bourgeoisie and within

* Mag. Dr. Peter Wiesflecker, Steiermarkisches Landesarchiv, Karmeliterplatz 3, 8010 Graz, Österreich, peter.wiesflecker@stmk.gv.at

100 years reached its decline due to different reasons. Except of some family members, who were members of the intellectual elite and were mostly priests from Žabnice in Kanal Valley, the family stayed true to the Slovene national consciousness.

Key words: Kanal Valley, Žabnice, Lambert Ehrlich, Carinthia Slovenes, national-political life

Proces socialne diferenciacije na podeželju, izoblikovanje vaškega meščanstva in konkretna resničnost življenja kmečko-meščanskega sloja ter obrtništva na periferiji je bil v avstrijskih raziskavah doslej pretežno neupoštevano.¹ Posledično so tudi raziskave o procesu socialne diferenciacije v mestih in trgih kot tudi v vaseh osrednje jezikovno mešanega področja Koroške vse do danes desiderat znanstvenega diskurza. Aspekti asimilacije posesti in mehanizmi etabliranja v političnem in nacionalnem profilu pretežno homogenega, liberalnega in nemško orientiranega podeželskega meščanstva so v svojih raziskavah tematizirali Andreas Moritsch in njegova šola v raziskavah procesa meščanskega diferenciranja v južni Koroški.²

Sergej Vilfan je v svoji študiji o podeželskem meščanstvu v Sloveniji v 19. stol.³ opozoril, da so po revoluciji 1848 in posebej po zemljiški odvezi »tudi v

¹ Kot primer k tej tematiki naj tu navedem med drugim: Hanes Stekl (hrsg.): *Kleinstadt Bürgertum in Niederösterreich. Horn, Eggenburg und Retz um 1900*. Wien 1994. (Worschungen zur Landeskunde von Niederösterreich, Bd. 27); Peter Urbanitsch, Hannes Stekl (hrsg.): *Kleinstadtbürgertum in der Habsburgermonarchie 1862–1914*. Wien-Köln-Weimar 2000. Poleg primerov v navedenih delih predvsem povzetek v Hans Heiss, Hannes Stekl, Peter Urbanitsch: *Kleinstadt und Bürgertum in Cisleithanien 1862–1914*, str. 465–504.

² Andreas Moritsch (hrsg.): *Vom Ethnos zur Nationalität. Die nationale Differenzierungsprozess am Beispiel ausgewählter Orte in Kärnten und im Burgenland*. Wien-München 1991. (Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit, Bd. 18). Primerjaj k temu Andreas Moritsch: Socialgeografski razvoj katastrske občine Šentpavel na Zilji od leta 1836 do danes. V: *Geografski vestnik*, 43 (1971) str. 79–95; Heidi Grafenauer: *Geschichte der Katastralgemeinde Vorderberg (Blače) von 1830 bis zur zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Sozialwirtschaftliche Entwicklung und nationaler Differenzierungsprozess*. Geisteswiss. Dipl. A. Klagenfurt 1899; Astrid Eichwalder: *Geschichte der Katastralgemeinde St. Stefan im Gailtal von 1830 bis zur zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Sozialwirtschaftliche Entwicklung und nationaler Differenzierungsprozess*. Geisteswiss. Dipl. A. Klagenfurt 1988.

³ Sergej Vilfan: *Unternehmer und Gutsbesitzer. Ländliches Bürgertum in Slowenien im 19. Jahrhundert*. V Hannes Stekl, Peter Urbanitsch, Ernst Bruckmüller, Hans Heiss (hrsg.): *»Durch Arbeit, Besitz, Wissen und Gerechtigkeit.«* Wien-Köln-Weimar 1999, str. 244–253. O socialnem ozadju novih meščanskih slojev v Sloveniji od konca 19. in v zgodnjem 20. stol. glej paradigmatski prispevek Andreja Studena: *»Wille zur Arbeit ist Reichtum.«* Der Laibacher Bauunternehmer Matko Curk (1885–1953) und seine Familie. V: Hannes Stekl (hrsg.): *Bürgerliche Familien. Lebenswege im 10. und 20. Jahrhundert*. Wien-Köln-Weimar 2000, str. 183–208.

vaseh in majhnih trgih nastali novi sloji, ki jih lahko označimo za meščanske.«⁴ H klasičnim zastopnikom tega podeželskega zgornjega sloja, za katerega je Hans Hass v raziskavah utrdil pojem agrarnega vaškega meščanstva, sodijo zlasti trgovci, gostilničarji, trgovci z lesom, deloma lastniki manjših tovarn in obrti, v najmanjši meri pa osebe, katerih dohodki so izvirali izključno iz kmetijstva.⁵

Celo takrat, ko so z akumulacijo posesti nastale večje ali celo velike kmečke enote, so bili njihovi dohodki iz te dejavnosti le del zaslужka, ki je bil praviloma povezan s trgovino z lesom ali z gostilniško dejavnostjo.

Pričujoči prispevek nas pelje v Kanalsko dolino, na področje, ki je do razmejitve po prvi svetovni vojni spadalo v kronovino Koroško. Čeprav je ležalo na že od antike živahno frekventirani trgovski in prometni poti, pa to področje med današnjo avstrijsko in italijansko mejo med Thörl – Maglern (Vrata – Megvarje) in Pontafeljem lahko označimo za periferno ozemlje.⁶

Družina, katere zgodovino sledimo od srede 19. stol. do 20. stol., v svojem narodnem zavedanju vsekakor ni, ali vsaj ni v veliki meri, tipična za podeželsko meščanstvo mešanega jezikovnega področja, ki je bilo značilno za liberalni, deloma antiklerikalni in antislovenski profil.

Da bo 24. maja 2017 že 75 let od smrti slovenskega duhovnika in politika Lamberta Ehrlicha, je bil to povod, da se znova ukvarjam s pred leti začeto raziskavo njegove družine, njegovega socialnega okolja, njegovega narodnega in posebej tudi verskega profila. Ehrlichova osebna in politična življenjska pot, njegovo družinsko in socialno ozadje ter vse do 21. stol. dejavno zgodovino njegove družine omogočajo osvetliti v konkretnih biografijah njegov politični in socialni razvoj v trikotniku Koroška – Slovenija – Furlanija

⁴ Vilfan: *Ländliches Bürgertum*, str. 245.

⁵ Hans Hass: *Postmeister, Wirt, Kramer, Brauer, Müller und Wundarzt. Trägerschichten und Organisationsformen des Liberalismus. Das Salzburger Beispiel – vom frühen Konstitutionalismus bis zum Kulturkampf*. V: Ernst Bruckmüller, Ulrike Docker, Hannes Stekl, Peter Urbanitsch (hrsg.): *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*. Wien-Köln 1900, str. 257–273.

⁶ Za Kanalsko dolino strnjen prispevek v Katja Sturm-Schnabl, Bojib Ilija Schnabl (hrsg.): *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942, Bd. 2*. Wien-Köln-Weimar 2016, str. 562–587 z obširno literaturo; Ernst Steinacke: *Das Kanaltal – Val Canale. Sozialgeographie einer alpinen Minderheitenregion*. Innsbruck 1984. (Innsbrucker geographische Studien, Bd. 11); Karl Migglautsch, Ingomar Pust: *Das Kanaltal und seine Geschichte*. Klagenfurt 1995. Za vsakdanje življenje prim.: Raimondo Domenig: *Tradizione e leggende della Valcanale. L'uomo, la sua vita*. Parte I. Tarvisio/Tarvis 1990. Za to področje kot mejno regijo neposredno po 1918 gl. Alfred Ogris: *Als Thörl noch Porticina hiess ... V: Österreich in Geschichte und Literatur*, 42 (1998), 6, str. 356–362; Wilhelm Schasché: *Die Thörler Frage (1918–1924)* v prav tam, str. 362–367; Peter Wiesflecker: *Leben mit der Grenze. Thörl – Maglern 1914–2014. Ein Nachlese*. V: *Nachrichtenblatt der Marktgemeinde Arnoldstein*, Bd. 52/2 (2014), str. 22–25.

v obdobju procesa nacionalne in socialne diferenciacije. Njegov življenjepis je dobro povzet v posameznih študijah: Marija Vrečar mu je leta 2003 posvetila naklonjen portret v seriji *Faszinierende Gestalten der Kirche Österreichs*.⁷ Izpod peresa koroškega zgodovinarja Avgušтина Malleja izhaja predstavitev družinskega okolja, ki je izšla v zborniku simpozija, posvečenega Lambertu Ehrlichu leta 2000.⁸ Ta družinsko-zgodovinski pregled dopolnjuje pričujoči prispevek, posebej z raziskavo posestne zgodovine in naslednjih generacij Lamberta Ehrlicha. Predstavitev osebnega življenja je bilo mogoče zaokrožiti s prispevki sodobnih pričevalcev, med njimi Ehrlichove nečakinje, misijonarske zdravnice in redovnice sestre Gabriele Ehrlich, ki živi danes v podružnici reda v Essnu stara 101 leto, in ki ji je avtor jeseni 2014⁹ poslal vprašalnik in so njeni odgovori upoštevani v razpravi.

Ehrlichovo politično delo je predstavljeno v strnjeni obliki že v simpozijemskem zborniku iz leta 2002. Kratek biografski oris o njem in njegovem starejšem bratu dr. Martinu Ehrlichu, ki je umrl kot prošt v Tinjah in stolni kanonik leta 1929,¹⁰ je izšel 1968 v zborniku *Naši rajni duhovniki*, ki ga izdala Krščanska kulturna zveza v Celovcu.¹¹

Nedvomno spada Lambert Ehrlich med najbolj pomembne predstavnike slovenske duhovščine v prvi polovici 20. stol. Po neodvisnosti Slovenije je

⁷ Marija Vrečar: Ein slowenisches Priesterleben. Zwischen Deutschnationalismus, Faschismus und Kommunismus. Lambert Erlich (1878–1942), v Jan Mikrut (hrsg.): *Faszinierende Gestalten der Kirche Österreichs*. Wien 2003, str. 85–110.

⁸ Avguštin Malle: Ehrlichov rod in koroška leta Lamberta Ehrlicha, v Edo Škulj (ur.) *Ehrlichov simpozij v Rimu*. Celje 2002, str. 9–22. K biografiji Lamberta Ehrlicha še: Ehrlich, Lambert, v: ÖBL, 1 str. 230; Avguštin Malle: Ehrlich Lambert, v: Katja Sturm-Schnabl, Bojan Ilija Schnabl (hrsg.): *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942*, Bd. 1. Wien-Köln-Weimar 2016, str. 296–297; Valentin Sima: Ehrlich Lampert, skupaj z Janezom Stergarjem v prispevku *Wer war wer? Slowenen in Kärnten – Deutschkärntner in Slowenien*, v: Stefan Karner, Andreas Moritsch (hrsg.): *Aussiedlung – Verschleppung – nationaler Kampf* (Kärnten und die nationale Frage, Bd. 1). Klagenfurt – Ljubljana/Laibach – Wien 2005, str. 293–326, tu 296–297.

⁹ Na tem mestu se moram pristrčno zahvaliti s. Gabrieli Ehrlich za odgovore na moja vprašanja. Pristrčna zahvala velja tudi njeni sosestri s. Mechtildi Dresch, ki je omogočila elektronske kontakte s s. Gabrielo, prepisala njene odgovore in mi jih posredovala.

¹⁰ K temu primerjam med drugim tudi Ehrlich Martin v ÖBL, 1, str. 230; Avguštin Malle: Ehrlich Martin v Katja Sturm-Schnabl, Bojan Ilija Schnabl (hrsg.) *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942*, Bd. 1. Wien-Köln-Weimar 2016, str. 297–298; Gregor Rožman: *Naši življenjepisi*. Prelat dr. Martin Ehrlich v: *Koledar Družbe svetega Mohorja v Celju*. Celje/Cilli 1930, str. 110–112; Peter Tropper: Ehrlich Martin v Karl Heinz, Frankl, Peter g. Tropper (hrsg.): *Das »Fritaneum« in Wien und seine Mitglieder aus den Kirchenprovinzen Wien, Salzburg und Görz (1816–1918). Ein biographisches Lexikon*. Klagenfurt/Celovec – Ljubljana/Laibach – Wien/Dunaj 2006, str. 98–99. (Studien zum Fritaneum, Bd. 1).

¹¹ *Naši rajni duhovniki. Kratki orisi njihovega trudapolnega dela in življenja*. Izdala Krščanska kulturna zveza v Celovcu. Celovec 1968, str. 62–76.

s svojim delom spet stopil v zavest širše slovenske javnosti. Ob 60. letnici smrti ga je ljubljanska univerza počastila z odkritjem spominske plošče, ki so jo odkrili 21. maja 2002 v navzočnosti takratnega ljubljanskega nadškofa in sedanjega kurialnega kardinala Franca Rodeta.¹² V njegovi neposredni domovini Kanalski dolini je spomin nanj že šibek, prav tako v krški škofiji, s katerima je bil povezan po rojstvu (Kanalska dolina je bila do konca prve svetovne vojne del krške škofije in tudi še v prvih desetletjih njegovega duhovniškega delovanja).

Lambert Ehrlich je bil rojen v Žabnicah 18. septembra 1878 kot deveti od desetih otrok. Od jeseni 1889 je obiskoval gimnazijo v Celovcu in jo zaključil 1897. Po maturi je do 1902 na jezuitski teološki fakulteti univerze v Innsbrucku študiral teologijo. Leto pred posvetitvijo 1903 je študiral v Rimu. V leto duhovniške posvetitve spada tudi promocija v Innsbrucku.¹³

V pretežno kmečkem okolju Žabnice, ki so ob koncu 19. stol. štejele okrog 800 prebivalcev, je bila takšna pot izobraževanja izjema, ne pa za Lambertovo družino. Ni bil niti prvi iz te hiše, ki je obiskoval višjo šolo, niti ne prvi iz te družine, ki se je odločil za študij bogoslovja. Dohodki družine so prihajali iz trgovine z lesom, trgovine in gostilne, ne pa le iz zaslužka skromnega kmetovanja v Kanalski dolini. Zato je bila družina relativno premožna, kar je omogočalo izobrazbo Lambertu in večini njegovih bratov in sestra.¹⁴ Družina Ehrlich je izhajala iz Rateč na Gorenjskem¹⁵ in je preko Bele peči prišla v Kanalsko dolino, kjer se je ustalila v več družinskih vejah.¹⁶ Lambertov ded Josef Ehrlich (1807–1878) je imel posestvo v Wolfsbachu.¹⁷ Kasneje se je družina

¹² Vrečar, str. 107.

¹³ Malle: Ehrlichov rod, str. 17–18; Vrečar, str. 86–87.

¹⁴ Malle: Ehrlichov rod, str. 12.

¹⁵ Duhovniki, str. 62.

¹⁶ Primerjaj poimenovanja nosilcev družinskih imen v seznamih hiš v posameznih krajih današnje politične občine Malborghetto-Valbruna/Malborghetto-Wolfsbach, ki jih je objavil Alessandro Oman v delu *La toponomastica del comune di Malborghetto – Valbruna. Malborghetto/Malborget 2016*. Nosilce imen najdemo v 2. polovici 19. stol. v krajih Lussnitz (1884 Anton Ehrlich, po domače Juri, Uggowitz, Lorenz Ehrlich, po domače Tontsch, Nikolaus Ehrlich, po domače Müllner, Jakob Ehrlich, po domače Jokitsch, Karl Ehrlich, po domače Krainz) in Wolfsbach (1882 Johann Ehrlich, po domače Franzl in po domače Schaga). Gl. Oman: str. 21, 99–100, 102–103, 125–126.

¹⁷ To posestvo je po njegovi smrti prešlo na njegovega sina Johanna, ki je bil 1882 izpričan kot lastnik (gl. Oman, str. 125–126.). O Josefu in njegovi ženi Katarini Martinz (1811–1870) glej kratko navedbo v Malle, Ehrlichov rod, str. 10.

naselila tudi v Ukvah¹⁸ in Žabnicah.¹⁹ Ta kraj je postal središče življenja in gospodarstva tistega dela družine, ki ga je osnoval Lambertov oče Johann (1841–1931), ko se je poročil s hčerjo posestnika iz Wolfsbacha Magdaleno Mikosch (1841–1917).²⁰ V tem zakonu se je v letih med 1864 in 1880 rodilo deset otrok, sedem sinov in tri hčere.²¹

Postopna povezava železnice s Kanalsko dolino – ena od železniških postaj so bile tudi Žabnice – je povzročila prometno priključitev na osrednji koroški prostor,²² pa tudi na Furlanijo, kar je bilo koristno predvsem za trgovino z lesom, ki je vedno bolj predstavljala glavno pridobitništvo. Druga oporna točka sta bili pošta in gostilna v Žabnicah. Kraj leži ob vznožju skoraj 1800 m visoko ležečih romarskih Višarij, ki so bile že od 1360 Mariji posvečeno svetišče,²³ ki še danes privlači romarje iz vseh krajev tromeje, še zlasti iz Koroške in Slovenije. V 19. stol. je število romarjev doseglo več deset tisoč, v jubilejnem letu 1860 naj bi jih bilo celo več kot 100.000.²⁴

Svoj višek je povečanje posestva doseglo tik pred prelomom stoletja. Družina je decembra 1901 pridobila posestvo Čaški grad v Spodnji Ziljski dolini, ki je bil dotlej v lasti družine Erazma Holenja.²⁵ To je bilo okrog 250 ha gozda na senčni strani te doline na področju Bistriškega grabna ter Zahomske in Gorjanske planine.²⁶ Kupnina 77.000 kron je bila kar ugodna

¹⁸ Malle: Ehrlichov rod, str. 10; Oman, str. 99–100, 102–103. V Ukvah (Uggowitz) je bil več desetletij župan posestnik Franz Ehrlich (nastopli kot župan 1882). Prim.: *Bürgermeister-almanach 1908*, str. 656, gl. tudi nekrolog 7. marca 1931 v *Alpenländische Rundschau* za Lorenza Ehrlicha, po domače Jokitscha.

¹⁹ Malle: Ehrlichov rod, str. 10; Duhovniki, str. 62.

²⁰ Za starše in njihovo okolje glej Malle: Ehrlichov rod, str. 10–11. Za mater tudi Duhovniki, str. 62, in Vrečar, str. 85.

²¹ Malle: Ehrlichov rod, str. 11–12. Prim. tudi Malleju priključen rodovnik, str. 22.

²² O železnicah v tej obmejni regiji strnjeno Peter Wiesflecker ... das einzige Mittel zur Hebung der gegenwärtig sehr darniederliegenden wirtschaftliche Verhältnisse ... »Zur Erinnerung an die Eröffnung der Gailtalbahn vor 120 Jahren. V: *Nachrichtenblatt der Marktgemeinde Arnoldstein* 52/3 (2014), str. 62–63.

²³ T. Moschitz (iz) Svete Višarje. Kratek zgodovinski pregled. Trbiž b. l. (1960). Tu piše o nastanku božje poti: Legenda pravi, da je poleti 1360 neki pastir našel v grmu, pri katerem je iskal svoje ovce, soho Matere Božje z Detetom Jezusom. O zgodovini božjepotnega kraja primerjaj tudi spremni zvezek ob romanju na Tromejo 19. avgusta 2006 »Pellegrinatio di tre popoli / Pilgrinac dai tre popoli / Romanje treh dežel / Dreiländer Wallfahrt« z zgodovinskim povzetkom o zgodovini božje poti in svetišča v italijanščini, slovenščini in nemščini, str. 2–7.

²⁴ Moschitz: Svete Višarje piše o jubilejnem letu 1860: kronist piše, da je bilo od 24. maja do prve oktobrske nedelje 86 procesij in 1477 svetih maš. Nad 100.000 romarjev je prejelo sveto obhajilo.

²⁵ KLA (Kärntner Landesarchiv), Landtafel, EZ 634.

²⁶ KLA, Urkundensammlung der Landtafel, US 7912/1901. Prim. tudi KLA BG Arnoldstein, KG Dreulach EZ 3 in EZ 48.

in je najprej postavila v ospredje osebne interese nekaterih iz Zahomca in zahomske soseske, ki so dali kupno ponudbo Romualdu Holeniju, stricu pesnika Alexandra Lernet-Holenia.²⁷ Usklajena akcija, da bi posestvo pridobil deloma za privatno namembnost deloma za privatno last, je vendarle propadla zaradi financiranja.

Nakup družine Ehrlich, na katero so se zahomski kmetje obrnili za posojilo, naj bi že desetletja spremljala pravica lova. Soglasje za posojilo sta Lambertov oče Johann in verjetni dedič Albin (1873–1927) zavlačevala in nakup izpeljala sama.

IZOBRAŽEVANJE IN KARIERE

Z nakupom gozda v Ziljski dolini, s katerim so zaokrožili ugledno posest v Kanalski dolini, z dohodki od trgovine z lesom, žage, pošte in gostilne, je družina dokončno zapustila svojo kmečko okolico. To lahko razberemo tudi iz poimenovanj poklicev v cerkvenih knjigah. Ob poroki leta 1908 je bil Albin Ehrlich še zapisan kot sin posestnika, osem let kasneje ob vpisu rojstva hčere Gabriele pa kot posestnik v Žabnicah. Njegov oče Johann je bil leta 1908 zaveden kot posestnik in trgovec, 1916 kot trgovec z lesom, mati pa leta 1917 kot žena poštnega mojstra.²⁸

S šolanjem in izbiro poklica otrok se je družina že prej dvignila nad svojo kmečko okolico. Kot kraj šolanja za več sinov je bil primeren Celovec. Ne le najmlajši Lambert, tudi njegova brata Martin (1871–1929) in Alois (1876–1947) sta bila dijaka celovške gimnazije.²⁹ Lambert in Alois, ki je bil za razliko od svojega mlajšega brata, s katerim naj bi skupaj maturirala, manj bleščeč dijak, sta bila gojenca knezoškofijskega Marianuma.³⁰ Njun starejši brat, ki je umrl že v mladih letih, Johann Anton (1864–1899), je bil v službi pri poštni upravi in s tem začel pot, značilno za podeželsko meščanstvo. Tudi pri sinovih družin v bližnjem Trbižu ali Podkloštru lahko opazimo takšno izbiro poklica,

²⁷ Archiv Wiesflecker/Schnabl (Achomitz), dalje AWS z označbo dela fonda in zaporedno številko zvezka (H), družine Ehrlich, H.2. (Besitz- und Jagdangelegenheiten): Konzept eines Kaufangebots der Agrargemeinschaft Achomitz an Romuald Holenia vom 13. September 1901.

²⁸ Glej vpis v poročno knjigo fare Feistritz an der Gail o poroki Albina Ehrlicha 3. junija 1908, rojstno knjigo deželne bolnišnice Celovec, vpis 26. marca 1916 in mrliško knjigo mestne fare St. Lorenzen v Celovcu, 19. oktobra 1917.

²⁹ Malle: Ehrlichov rod, str. 12.

³⁰ Malle: Ehrlichov rod, str. 11–12.

ki je obetal srednjo uradniško kariero.³¹ Alois Ehrlich se je odločil za pravniško kariero in je bil sodnik na Koroškem.³²

Za tri sinove te generacije je postala Kanalska dolina neposredni življenjski prostor. Josef (1866–1942) je kot trgovec živel v bližnjem Trbižu in je bil kasneje tudi župan.³³ Bil je eden najbolj uglednih zagovornikov Trbiža v Avstriji, kar vidimo iz pisma, ki ga je v imenu trbiškega občinskega sveta januarja 1919 poslal koroškemu deželnemu odboru s sporočilom, da je občinsko zastopstvo »trdno sklenilo, da se odloči za nedeljivo Koroško in za Nemško Avstrijo. Prebivalci mestne občine so povsem nemški in hočejo v kakršnih koli razmerah tudi ostati nemški in se nočejo priključiti ne Italiji in ne Jugoslaviji.«³⁴ Josefu je sledil brat Rudolf (1969–1949), ki je prevzel družinsko posest v Wolfsbachu.³⁵ Že večkrat omenjeni Albin je nasledil očetovo posest v Žabnicah. V njegovem imenu je bil odkupljen gozd v Spodnji Ziljski dolini.

Med tremi hčerami te generacije (Magdalena, Maria in Johanna) sta odrasli dve. Maria (1874–1964) je preživela vse brate in sestre. Ostala je neporočena in družinsko izročilo pravi, da je v mladosti veliko potovala, med drugim je bila v ZDA in Palestini.³⁶ Njena sestra Johanna (1880–1958) se je 1907 poročila s Franzem Ehrlichom (1882–1957) iz Ukove.³⁷ Njen mož je po šolanju v Celovcu in po kmetijski strokovni šoli v Istri³⁸ služboval kot gozdni uradnik. V letu poroke je bil Franz Ehrlich komisar gozdne inšpekcije v Kotorju³⁹ kot vodja gozdarske tehnične inšpekcije in se je kasneje preselil v Šmohor⁴⁰ in še

³¹ Primerjaj za to področje Peter Wiesflecker: Kaufleute, Beamte, Offiziere. Aus der Geschichte der Trörl Kaufmannsfamilie Aprissnigg-Franceschini. V: *Nachrichtenblatt der Marktgemeinde Arnoldstein* 54/4 (2016), str. 12–17. Naslednji primer za izbiro poklica sinov v t. i. vmesnem okolju na podeželju oz. nastajajočega podeželske meščanstva je v KLA, BG Arnoldstein, Verlässe, A-85/1903: zapuščinska obravnava za podklostrskim trgovcem in posestnikom Andreasm Grumom, ki je bil nekaj časa tudi župan. Od njegovih šestih sinov je bil eden vodja ekspoziture okrajnega glavarstva, drugi davkar, tretji gozdar v državni službi, dva sta bila trgovca, eden pa oficir. Dve hčeri sta bili takrat še neporočeni in sta gospodinjili v domači hiši, ena (že je bila poročena z rudarskim uradnikom, v tem času ni bila več živa). Prim. tudi zapuščino Grumove vdove (prav tam, A-26/1918).

³² Malle: Ehrlichov rod, str. 12, 16–17, 21.

³³ Malle: Ehrlichov rod, str. 12, 19, 21.

³⁴ Cit. po Christine M. Gigler: *Die Berichte der Coolidge-Mission im Jahr 1919. Die mitteleuropäischen Interessen der Vereinigten Staaten von Amerika nach dem Ersten Weltkrieg*. Klagenfurt 2001, str. 215. (Das Kärntner Landesarchiv, Bd. 26).

³⁵ Malle: Ehrlichov rod, str. 12.

³⁶ Malle: Ehrlichov rod, str. 12–13.

³⁷ Malle: Ehrlichov rod, str. 13.

³⁸ Irmgard Lapan: *Der Kärntner Landtag von 1918–1938 und die Tätigkeit der Abgeordneten*. Diss. Phil. Graz 1982, str. 189.

³⁹ Hof- und Staatshandbuch 1908, str. 921.

⁴⁰ Hof- und Staatshandbuch 1913, str. 660 in 1918, str. 718.

kasneje v Spittal na Dravi, kjer je služboval kot civilni inženir za gozdarstvo. Spittal na Dravi je postal tudi središče njegovega življenja.⁴¹ V času med vojnama je Franz Ehrlich spadal v vodstveno strukturo koroških krščanskih socialcev. Med letoma 1920–1927 in 1934 je bil deželni poslanec, od leta 1934 kot finančni referent član koroške deželne vlade.⁴²

Brata Martin in Lambert sta se odločila za študij teologije, kar je bila družinska tradicija, saj je bil že stari stric Anton Ehrlich duhovnik,⁴³ posvečen leta 1835.⁴⁴ V otroštvu obeh žabniških Ehrlichov je kot kanonik spadal v kolegiatni samostan Sv. Nikolaja v Strassburgu.⁴⁵ Kot imetnik proštije prebende je bil tudi član krškega stolnega kapitlja. Duhovniške funkcije so prevzeli posamezni kanoniki. Končno je prišel v krški stolni kapitelj in je kot stolni kapitular prevzel funkcijo krškega samostanskega župnika. Obenem je bil dekan krškega dekanata.⁴⁶

Pri odločitvah Martina in Lamberta za študij teologije je treba opozoriti, ne da bi pri tem zmanjševali pomena osebne poklicanosti, na vedno znova poudarjeno posebno versko profiliranost njune matere,⁴⁷ pa tudi na pomen in skrb katoliške duhovščine v političnem, kulturnem in narodnem okolju pri Slovencih v tem času.

Martin Ehrlich je študij začel v škofijskem učnem zavodu v Celovcu, po posvetitvi 8. septembra 1893 pa je odšel na Dunaj, kjer je nadaljeval svoje študije do 1897 na t. im. Fritaneumu (tudi Auguštineju).⁴⁸ Ta študijski kolegij je 1816 na pobudo tedanjega dvornega župnika Jakoba Frinta ustanovil cesar Franc I. in ga namestil v nekdanjem avguštinskem samostanu blizu dvora. Veljal je za kovačnico bodočih cerkvenih dostojanstvenikov in funkcionarjev, ki so v okviru izobrazbe imeli možnost spletati politične povezave na dvoru.

Po promociji 1897 se je vrnil na Koroško. Po letih kaplanovanja v Pliberku in delovanju kot prefekt v škofijskem deškem seminarju je že leta 1902 sledil vzpon v karieri,⁴⁹ ko je postal vicerektor v avstrijskem hospicu v Jeruzalemu,

⁴¹ Lapan, str. 98; Malle: Ehrlichov rod, str. 13. Malle poroča, da naj bi Ehrlich vstopil v gozdno upravo knezov Porcia, ki so pa svoj fideikomis v Spittalu prodali že 1918. Lahko pa bi bil logar pri baronski družini baronov Klinger, ki so to posest kupili 1918.

⁴² Lapan, str. 89; Malle: Ehrlichov rod, str. 13.

⁴³ Malle: Ehrlichov rod, str. 10.

⁴⁴ Schematismus der Diözese Gurk (1871), str. 117 in 144.

⁴⁵ Schematismus der Diözese Gurk (1871), str. 24.

⁴⁶ Schematismus der Diözese Gurk (1884), str. 19; Hof- und Staatshandbuch (1880), str. 462 in (1883), str. 462; prim. Malle: Ehrlichov rod, str. 10.

⁴⁷ Vrečar, str. 85–86; Duhovniki, str. 62.

⁴⁸ Tropper: Ehrlich, str. 98.

⁴⁹ Naslov njegove disertacije je: *Dereligionis fundamento subjectivo et origine, speciali cum respectu ad theorias modernas naturalisticas* (Wien 1897).

ki je bil pod pokroviteljstvom avstrijskega cesarja.⁵⁰ Leta 1906 je bil imenovan za rektorja, 1909 mu je papež Pij X. podelil naslov papeškega hišnega prelata. Marsikaj je napovedovalo njegovo cerkveno kariero, toda že naslednje leto se je Martin vrnil na Koroško in bil imenovan za profesorja biblicistike na škofijskem bogoslovju.⁵¹ »Skok v karieri« to ni bil.

V tem času je njegov mlajši brat Lambert že veljal za najbolj privilegirano osebo v koroški duhovščini. Po koncu študija v Rimu in Innsbrucku 1903 se je vrnil v domačo škofijo. Najprej so temu sledila leta pastorale, ko je bil kaplan v Beljaku, in kmalu nato stolni kaplan v Celovcu.⁵² Že v tem času je postal pomemben v slovenskem društvenem življenju. Pastoralna in politično delo sta se zanj prepletala, ker po njegovem mnenju narodni indiferenci sledi verska – tako meni ena od njegovih biografij.⁵³ Narodno in versko uveljavljanje sta se medsebojno pogojevali in naj bi se uveljavili zlasti s kulturnim in društvenim delovanjem na lokalni in širši ravni. Politične razmere v deželi, v kateri sta si cerkev in politično vodstvo koroških Slovencev stali nasproti s široko liberalno, deloma antiklerikalno, vsekakor pa Nemcem prijazno oz. nemško nacionalno orientirano večino, so mu, kot kaže, dale prav.

Vzgojno in kulturno delo zlasti z novimi možnostmi: z izobrazbo in nadaljnjim izobraževanjem deklet in žena na podeželju, s povezavo mladine s cerkvijo, skupaj z istočasnim narodnim profiliranjem, s povezavo laikov v društva in cerkvene stanovske organizacije, z ustanovitvijo in pospeševanjem gospodarskih združenj in s tesnimi stiki z vodilnimi osebnostmi slovenskega političnega gibanja so bili jedro programa. Kot osnova naj bi bila 1907 ustanovljena Slovenska krščanska socialna zveza za Koroško.⁵⁴ Intencije Ehrlicha in njegovih somišljenikov, med njimi državnozbornega poslanca Franca Grafenauerja, so se ujele s katoliško cerkvijo v deželi pod škofom Josefom Kahnom. Kahn je postavil 1907 Ehrlicha za svojega tajnika in ga 1910

⁵⁰ Tropper: Ehrlich, str. 98–99; Malle: Ehrlichov rod, str. 14; Duhovniki, str. 73. O zgodovini hospica Helmut Wohnout: *Das österreichische Hospiz in Jerusalem. Geschichte des Pilgerhauses in der Via Dolorosa*. Wien-Köln-Weimar 2000. Na str. 185 je fotografija, ki kaže Ehrlicha na vrtu hospica, ko je bil vicedirektor.

⁵¹ Tropper: Ehrlich, str. 99; Malle: Ehrlichov rod, str. 14; Duhovniki, str. 74.

⁵² Malle: Ehrlichov rod, str. 17–18.

⁵³ Vrečar, str. 88.

⁵⁴ O Ehrlichovem političnem programu podrobneje Vrečar, str. 88–95, tudi Malle: Ehrlichov rod, str. 17–18; Duhovniki, str. 65–66. O pomenu koroškega glavnega mesta za kulturno življenje koroških Slovencev in za slovensko društveno življenje Peter Wieseflecker: *Klagenfurt als Sitz kultureller Institutionen der Kärntner Slowenen, v 800 Jahre Klagenfurt. Festschrift zum Jubiläum der ersten urkundlichen Nennung*. Klagenfurt 1996, str. 421–438, predvsem str. 430–431. (Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie, 77).

imenoval za profesorja fundamentalne teologije v škofijskem bogoslovju, kjer se je izobraževala bodoča katoliška duhovščina.⁵⁵

POLITIČNI PROFILI

Izobrazba in izbor poklica sta sedem sinov iz Kanalske doline vodila na različna življenjska pota. Tudi njihov politični profil je bil različen, tistega o Lambertu Ehrlichu smo na kratko že opisali. Ujema se s tistim, ki ga je imel njegov nadpastir, škof Kahn.

Ustanovitev Marijine družbe in pospeševanje katoliškega društvenega življenja in tiska so bili koraki, ki so na slovenski strani dobili ustrezne in dopolnilne pendante.⁵⁶

Notranjepolitični položaj je zaostрила prva svetovna vojna. Vodstvo koroških Slovencev je doletel splošen sum o politični nezanesljivosti. To je veljalo tudi za duhovnike, med vodilnimi predstavniki le-teh je bil Lambert Ehrlich.⁵⁷ V zadnjem letu miru je vzbudil veliko pozornost in politično turbulenco spis *Aus dem Vilajet Kärnten*, katerega anonimni avtor je bil. Naslov je vzet iz turške uprave in je pomenil upravni kraj ter se je navezal na besede poslanca Franca Grafenauerja iz leta 1907, ki je označil Koroško za avstrijsko Turčijo.⁵⁸ Lambert Ehrlich je konec vojne doživel kot kurat v Bukovini.⁵⁹

Po koncu monarhije in nastanku Države SHS je Ehrlich stopil v politične vode. Slovenska deželna vlada ga je imenovala za zastopnika za t. i. Misijo Miles, ki je obiskala tiste kraje na Koroškem, ki sta jih takrat zahtevali tako Avstrija kot Kraljevina SHS. Videnje Lamberta Ehrlicha je bilo povsem drugačno kot videnje delegacije. Poročilu komisije je dodal svoje in ga deponiral na mirovnih pogajanjih v Parizu.⁶⁰ Kot odličen poznavalec jezikov je bil član delegacije SHS, ki je razpravljala o koroški južni meji. Njegovo stališče je bilo

⁵⁵ Vrečar, str. 95; Duhovniki, str. 66–67.

⁵⁶ O Kahnovem cerkveno-političnem programu med drugim Johann Unterluggauer: *Bischof »Deo gratias«*. Kahns Leben und Werk. Klagenfurt 1952; Christian Cvetko: *Josef Kahn und das Bischöfliche Knabenseminar Marianum*. V *Carinthia I* 206 (2016), str. 349–367. Isti »von allen Klöstern und Schlössern für uns am günstigsten.« *Die Geschichte der Olivetaner-Benediktiner-Abtei St. Josef auf Tanzenberg*. Klagenfurt 2014; Alexander Appenroth: *Bischof Kahn und das Apostolat des gedruckten Wortes. Zur Geschichte des deutschsprachigen katholischen Pressewesens in Kärnten*. St. Josef-Verein, Druck- und Verlagshaus Carinthia, St. Josef-Bücherbruderschaft Carinthia, Klagenfurt 1991.

⁵⁷ O tem Peter G. Tropper: *Kirche an der Front. Die Diözese Gurk im Ersten Weltkrieg (1914–1918)*. Klagenfurt/Celovec-Ljubljana/Laibach-Wien/Dunaj 2015.

⁵⁸ Vrečar, str. 96–97.

⁵⁹ Vrečar, str. 99.

⁶⁰ Za ta razdelek gl. v Ehrlichovi biografiji Malle: *Ehrlichov rod*, str. 18; Vrečar, str. 97–100.

jasno in enopomensko. Bil je za priključitev tega področja Kraljevini SHS, kar je utemeljeval v spomenici krškemu knezoškofu Hafnerju, ki je segla do Vatikana.⁶¹ Koroški plebiscit 10. oktobra 1920 je dal drugačen rezultat, kot si ga je upal napovedati Ehrlich.

V teh pogojih mu povratek v krško škofijo ni bil več mogoč. Po pariški mirovni konferenci je Lambert Ehrlich nadaljeval študij na Sorboni, v Londonu in Oxfordu.⁶² Leta 1922 je bil poklican na teološko fakulteto ljubljanske univerze za profesorja primerjalnega veroslovja.⁶³ Posebna strast v njegovem življenju je bila poleg znanstvenega raziskovanja delo z mladimi. Kot dušni pastir mladih in študentov naj bi imel posebno karizmo, ne glede na to, da je veljal za strogega in da »je od študentov veliko zahteval.«⁶⁴ Vera kot življenjsko prizadevanje, jasna in ne indiferentna narodna identiteta ter odklanjanje totalitarizma so bili osnovni principi, ki jih je imel za nujne za srečen načrt življenja. Njegova nečakinja Gabriele Ehrlich je nekaj desetletij pozneje na vprašanje, kaj jo je pri njenem stricu najbolj očaralo, dejala: »Njegova tiha in globoka pobožnost, ne da bi bila pred njim kot izvesek, kot tudi njegova skrb za katoliške študente, ki jim je posredoval versko vzgojo.«⁶⁵ Politika ga je stalno spremljala. Odprto in ostro je odklanjal komunizem in fašizem. Zlasti je svaril pred možnim prevzemom oblasti v Jugoslaviji po koncu vojne.⁶⁶ Brez odziva pa je ostal njegov nasprotni načrt o samostojni in neodvisni Sloveniji, ki ga je oblikoval v spomenici Slovenski problem. Aprila 1942 je italijanskim okupacijskim oblastem predložil memorandum, ki vsebuje oceno položaja in »predloge za uničenje partizanov.«⁶⁷ Zato je bil osovražen pri jugoslovanskih komunistih. 26. maja 1952 so ga ilegalci v Ljubljani na cesti ustrelili. Tistega dne je kot ponavadi šel k jutranji maši na teološko fakulteto ljubljanske univerze.⁶⁸

Življenje in delovanje njegovih bratov je bilo skromno glede na njegovo znanstveno delovanje v Ljubljani, Parizu in Londonu kot tudi na njegovo razširjeno politično aktivnost in dušnopastirsko dejavnost.

Martin Ehrlich je bil po svojem poučevanju julija 1920 imenovan za administratorja proštije fare v Tinjah. V času plebiscita mu je bilo poverjeno upravljanje cerkvene posesti v Zakumu pri Vetrinju, ki ga je upravljala kraljevina SHS. Novembra 1920 je postal prelat v Tinjah, 1928 pa član krškega

⁶¹ Vrečar, str. 99–100.

⁶² Vrečar, str. 100.

⁶³ Vrečar, str. 100–102.

⁶⁴ Vrečar, str. 105.

⁶⁵ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

⁶⁶ Vrečar, str. 102–106.

⁶⁷ Sima: Ehrlich, str. 297.

⁶⁸ Vrečar, str. 106.

stolnega kapitlja.⁶⁹ Že leto pozneje je umrl v Celovcu, star komaj 58 let. Politični profil Josefa Ehrlicha, trbiškega trgovca in župana, je bil povsem drugačen. Avguštín Malle je v svoji razpravi iz 2002 o družini Ehrlich omenil, da se je »Josef v takratnih razmerah tudi v političnem oziru prilagodil«⁷⁰ oz. veljal za Nemca.⁷¹ Tudi Alois Ehrlich, sodnik na Koroškem, politično ni nastopal. Malle je o njem zapisal: »Cena, ki jo je moral plačati Alojz za svojo namestitev na Koroškem, pa je bil njegov narodnostni molk.«⁷² Ostaja odprto vprašanje, če gre Malleju v vsem slediti, ker družina vendarle kaže širok politični in tudi narodni profil, ki se ni nujno kazal z zunanjim okvirom, kot bomo videli pri Franzu, možu Johanne Ehrlich, ki se je po Malleju orientiral po načelih (nemške) krščansko socialne stranke in kot politik po letu 1934 ni kazal nobene distance do avtoritativnega stanovskega sistema.⁷³

NOVE GENERACIJE

Žabniško domačijo, kamor je spadal tudi gozd v Spodnji Ziljski dolini, je prevzel Albin Ehrlich (1873–1937).

V prvi svetovni vojni so bile višine nad Kanalsko dolino področja fronte. Po koncu monarhije je to področje pripadlo kraljevini Italiji in to je prineslo globoke zareze v gospodarske, politične in tudi socialne razmere v regiji. Politični profil Albina Ehrlicha se tudi v novi državi ni spremenil. »Moj oče je bil narodno zaveden Slovenec«, je na vprašanje o njegovem političnem credu odgovorila njegova hči Gabriela. Vendar se politično ni angažiral. O tem pravi njegova hči: »Naša družina se politično ni angažirala, vsi so vedeli, kam spadajo, v Slovenijo, namreč.« V svoji narodnopolitični usmeritvi pa sta Albin Ehrlich in njegova družina vendarle predstavljala izjemo, kajti »v dolini so bile le dve ali tri družine, ki so bile prav tako slovensko zavedne. Nasploh se okolica ni zanimala za politiko, vedno je šlo le za gospodarstvo.«⁷⁴ Zgodovinar Avguštín Malle drugače ocenjuje politično držo Albina Ehrlicha. Podobno kot v primeru krščansko socialnega politika Franza Ehrlicha, za katerega meni, da ni pokazal niti najmanjše distance do avtoritarne stanovske države v času Dollfussa in Schuschnigga⁷⁵ in dodaja to tudi za Albinovo politično

⁶⁹ Malle: Ehrlichov rod, str. 1516; Tropper: Ehrlich, str. 99; Duhovniki, str. 74–76.

⁷⁰ Malle: Ehrlichov rod, str. 21.

⁷¹ Malle: Ehrlichov rod, str. 12.

⁷² Malle: Ehrlichov rod, str. 16, 20.

⁷³ Malle: Ehrlichov rod, str. 20.

⁷⁴ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

⁷⁵ Malle: Ehrlichov rod, str. 21.

držo v obdobju med vojnama. »Te distance do fašizma tudi pri Albinu ne moremo zaznati.« Vendar pa fašizem ta čas opaža narodno zavest družine v Žabnicah.⁷⁶

Albin Ehrlich se je v Bistrici na Zilji junija 1908 poročil s Friedo Achatz (1889–1974).⁷⁷ Mlada žena je bila hči bistriškega trgovca Antona Achatza in je bila iz podobnega socialnega okolja kot njen mož, njena družina pa je bila politično drugače usmerjena.⁷⁸ Spadala je v tisti socialni segment, ki je bil značilen za pretežno agrarno Spodnjo Ziljsko dolino (če odmislimo trg Šmohor in nastajajoči industrijski kraj Podklošter), ki so ga raziskovalci poimenovali agrarno vaško meščanstvo ali medokolje. S tem je označen višji podeželski sloj, katerega dohodki so izhajali predvsem iz neagrarne dejavnosti, zlasti iz trgovine z lesom in gostilničarstva, in ki predstavlja na podeželju edini sloj z deloma močnim kapitalom. Ta kapital se je deloma usmerjal v akumulacijo deloma v posojanje.⁷⁹

Stari oče Friede Achatz Anton (1832–1909) je bil kmečki sin iz sosednjih Blač. V začetku petdesetih let 19. stol je podedoval manjšo posest v Bistrici⁸⁰ in tam odprl manjše krošnjarstvo. V začetku je bil tudi sam krošnjar. Že leta 1868 je svojo dejavnost označil za trgovsko firmo in jo razširil. Leta 1891 je dobila koncesijo za gostilno, trgovino z železom, usnjem, žitom, moko in mešanim blagom.⁸¹ Sredi osemdesetih let 19. stol. je skupaj s sinom Antonom (1857–1924) kupil tamkajšnjo gostilno, s katero je bila včasih združena pivovarna za pridobivanje kamenega piva (Steinbier).⁸² Njegov sin je gospodarsko

⁷⁶ Malle: Ehrlichov rod, str. 21.

⁷⁷ Poročna knjiga fare Feistritz an der Gail (Bistrica na Zilji), 3. junija 1908.

⁷⁸ Podatki za družinsko zgodovino družine temeljijo med drugim na osnovi družinskih in posestnih virov, ki jih je uporabljal avtor in niso podrobneje navedeni. Dokumenti o genealogiji in družinski zgodovini se nahajajo v privatnem arhivu avtorja: ASW, Genealogische Sammlung Feistritz/Gail H. 85 (Achatz).

⁷⁹ Moritsch, str. 46; Peter Wiesflecker: *Feistritz an der Gail. Ein Dorf im Schnittpunkt dreier Kulturen*. Klagenfurt 2003, str. 215–216.

⁸⁰ Herbert Michor: *Geschichte des Dorfes Feistritz an der Gail*. Feistritz/Nötsch 1950/51, II, str. 348. Prim. KLA, BG Arnoldstein, KG Feistritz/Gail, EZ 1.

⁸¹ Wiesflecker: Feistritz, str. 255.

⁸² Michor: Feistritz, II, str. 297–298. Prim. KLA, BG Arnoldstein, KG Feistritz/Gail, EZ 95. Steinbier je posebno pivo, kjer so ob varjenju sladu dodajali segrete kamne. Ker so bili kotli za varjenje piva некоč leseni in jih zato niso mogli direktno segrevati, je ta postopek predstavljal edino možnost za segrevanje prevretka. Steinbier je bil vse do zgodnjega 20. stol. prevladujoča vrsta piva zlasti na Koroškem. V *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* Franceta Bezlaja, zv. 3, Ljubljana 1982, str. 12 se Steinbier poimenuje po Gutsmanu in Janežiču kamba, kar naj bi izhajalo iz srednjeveške latinščine cambia, vrsta piva. *Wolfov Deutsch-slovenisches Wörterbuch II*, Laibach 1860, str. 1545, imenuje kamni ol in koritnjak. Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar I*, Ljubljana 1974, ponatis, na str. 439 se sklicuje na Gutsmanna, Murka, Cigaleta, Janežiča. Na Koroškem so ga poznali tudi kot Trogbier in Steinbier-ausbruch.

spretnost svojega očeta še presegel. Predelavi in povečanju domačije sta sledili še izgradnja mlina⁸³ in planinskega doma na 1760 m visoki Bistriški planini, ki je bila po dograditvi spremenjena v Almhotel Oisternig⁸⁴ in je po svoji opreми ustrezala potrebam meščanov iz osrednjega dela Koroške, Primorja, okolice Trsta in Gorice. Širitev posesti se je zaključila s pridobitvijo še ene gostilne v vasi Smerče pri Čajni in s hišo v Gorici, ki so jo deloma dajali v najem deloma pa je bila gostilna.⁸⁵

Mati Friede Achatz je bila iz Blač, rojena Theresia Pipp (1868–1927). Pripadala je približno enakemu socialnemu okolju kot njen mož. Tudi njen oče, sin malega kmeta, rojen 1831, je zapustil izključno kmetijsko dejavnost svojih sodobnikov⁸⁶ in se je ukvarjal z gostilno, trgovino z mešanim blagom, trgovino z lesom, žago in bil tudi poštni mojster. V nasprotju z družino Achatz je družina Pipp podobno kot Ehrlichova skušala kapital vlagati v posestva,⁸⁷ čeprav to ni doseglo obsega kanalske družine.

Po materini strani je Frieda Achatz ustvarila povezavo Ehrlichov s kasnejšim koroškim krščansko socialnim deželnim politikom Franzem Ehrlichom. Njena teta Aloisia Luise Pipp (1873–1933) se je poročila z županom Trebinja, trgovcem in podjetnikom Hansom Zernattom (1867–1960).⁸⁸ Guido Zernatto ml. (1903–1943), njun sin, je bil od 1934 kot državni tajnik in generalni sekretar Domovinske fronte predstavnik vodilne strukture v stanovski državi. V zadnji vladi Kurta Schuschnigga⁸⁹ je bil 1938 nekaj časa minister brez listnice. Ena od njenih sestričen, Helene Pipp (1906–1996), je bila poročena s kmetijskim politikom Hansom Ferlitschem (1890–1968), ki je bil od 1927 kot kandidat Deželne zveze deželnozborski poslanec in od 1934 do 1937 kot deželni svetnik tudi član koroške deželne vlade. V letih 1954 do 1960 je bil

⁸³ Michor: Feistritz, II, str. 352.

⁸⁴ Wiesflecker: Feistritz, str. 255, tudi 264–265.

⁸⁵ AWS, Gästebuch des Almhotels Oisternig (kopie); Wiesflecker: Feistritz, str. 263–266. Tudi Hogo Mori (hrsg.): *Das Gailtal mit dem Gitsch- und Lessachthale in Kärnten*. Hrsg. von Comite der Gailthal Bahn. Hermagor 1894, Anzeigenteil mit der Annonce von Anton Achatz. O tujskem prometu na tem področju: Peter Wiesflecker: Planšarstvo in letoviščarstvo. Nekaj iz zgodovine treh spodnjeziljskih planin. V: *Koledar Mohorjeve družbe 2010*, Klagenfurt 2009, str. 55–61.

⁸⁶ AWS, Genealogische Sammlung Vorderberg. H.8 (Pipp vulgo Prideč). Tudi Ingeborg Zimmer, Guido Zernatto: *Leben und dichterisches Werk*. Phil. Diss., Graz 1966, str. 12, 15.

⁸⁷ Grafenauer: Vorderberg, str. 38–39, 43, kot tudi dodatek s podatki o velikosti posesti, tu hiše št. 8, 9 in 56. Za družino Pipp so za posesti št. 8 in 56 v Vorderbergu za leto 1879 54 ha, za 1910 130 ha in za 1934 112 ha, za posestvo Vorderberg št. 9 pa za 1896 33 ha.

⁸⁸ Zimmer: Zernatto, str. 11–12.

⁸⁹ Zanj glej izčrpno Zimmer: Zernatto.

kot namestnik deželnega glavarja in kot referent za kmetijstvo ponovno član koroške deželne vlade.⁹⁰

Narodnopolitično je bila družina Friede Achatz-Ehrlich homogena, vendar drugače kot njen mož in svaki. Tako njena domača hiša kot bližnje sorodstvo sta se jasno nagibala k liberalnim strujam in sta ostro nasprotovala klerikalno-konservativnemu narodnemu slovenskemu gibanju. Njen oče in stari oče sta veljala kot naklonjena Nemcem in kot zastopnika liberalne in antiklerikalne politike v vasi. Politična nasprotja med konservativno slovensko in liberalno strujo, prijazno Nemcem, so bila opazna tudi v lokalni politiki. Občinske volitve z nasprotujočimi si večinami so povzročile nemir v Spodnji Ziljski dolini več kot enkrat.⁹¹ Župnik v Gorjah v Ziljski dolini je po volilnem uspehu slovenske strani v Straji vasi, v kateri je bil Anton Achatz st. zagovornik liberalne, t. i. Nemcem prijazne struje, posmehljivo označil uspeh slovenske strani, da je bil »Achatz tako prizadet, da ni mogel ne spati niti jesti.«⁹²

S tem sta družinsko okolje in socialna mreža družine lep primer kompleksnega procesa narodne diferenciacije koroških Slovencev v zadnjih desetletjih habsburške monarhije. Prelomnice so razdvajale družine,⁹³ še posebej tiste, ki so kot Ehrlichi imeli v svojih vrstah vodilne predstavnike narodnega gibanja. Politični profil Lamberta in Martina Ehrlicha je bil jasen in enoznačen, nasprotovala sta neodločnosti, povezovala sta slovensko narodnost in nazadnjaštvo. Drugi člani družine, njuna brata Albin in Alois, sta sicer tudi pokazala jasen nacionalni profil, vendar se nista izrazila v političnem delovanju. Zopet drugi, kot Josef Ehrlich, ki je v pretežno nemško govorečem oz. nemško-slovensko jezikovno mešanem Trbižu postal uspešen trgovec, so se v političnem smislu orientirali glede na liberalne večinske razmere v deželi. Enako velja za kasnejšega politika Franza Ehrlicha, ki je izbral poklic, ki bi lahko vsaj po govoricah pogojeval njegovo socialno politično socializacijo. Raba slovenskega jezika, posebno raba narečja v slovenskem družinskem okolju, seveda ni bil izključni kriterij za nacionalno pripadnost, daje pa v tem času jasen vpogled v Spodnjo Ziljsko in Kanalsko dolino. Vendar pa niso bili le politični pogoji tisti, ki so bili odločilni za razlikovanje posamezne narodnopolitične identitete, ampak tudi konkretne življenjske danosti, izobrazba

⁹⁰ Anton Kreuzer: *Kärntner biographische Skizzen, 20. Jahrhundert*. Klagenfurt 1955, str. 134–136; Lapan, str. 193–194; AWS, Familie Ferlitsch: *Lebenserinnerungen von Hans Ferlitsch* (Kopie des Typoskripts).

⁹¹ Wiesflecker: Feistritz, str. 163–169. Za narodnopolitični profil vaškega meščanstva Vorderberga (Blače) Grafenauer: Vorderberg, str. 188–189, kot tudi Moritsch, str. 84–89.

⁹² Farna kronika Göriach (Gorje) I, vpis za leto 1891.

⁹³ Kot naslednji primer naj navedem, da je bil stric Friede Ehrlich-Achatz, trgovec z lesom v Blačah, Valentin Pipp st., poročen s sestro slovenskega pravnika in politika Franza Schaubacha (1881–1954).

in poklici, gospodarske osnove in samo razumevanje novega socialnega segmenta podeželskega meščanstva, ki se je oblikovalo v zadnji tretjini 19. stol. Ta »habitus« se je orientiral pretežno na vsakdanjo kulturo in še posebej tudi na politični in nacionalni profil meščanstva. Tega se je dotaknil tudi Guido Zernatto v svojem literarnem prvencu, romanu *Der Weg über den Berg*, ki ne daje samo literarnega vpogleda v raznovrstnost novega meščanskega habitusa in narodne identitete: »Pri drugih so bile stvari drugačne. Izhajali so iz skromnih razmer, iz drugega ljudstva, toda ker so takorekoč iz nič nekaj ustvarili, so verjeli, da je za obstoj njihovega gospodarskega položaja nemštvo nujno. Biti Nемец je pomenilo zanje biti izobražen, imeniten in imeti ugled. Zato so venomer poudarjali svoje nemštvo, ne iz zlaganosti ali oportunitizma: ne, pošteno! Verjeli so, da so se v dolgoletnem prizadevanju izoblikovali v trgovce, meščane in se s tem povzpeli med Nemce, sicer so še dobro razumeli jezik svojih očetov, toda svoja poslovna pisma so lahko pisali le v nemškem jeziku, brali so lahko le nemške časnike in knjige. In bili so dobri Nemci. Imeli so dovolj denarja za obrambna društva in brali so nacionalne liste. Če bi jim kdo očital, da niso nemškega pokoljenja, bi to imeli za razžalitev časti.«⁹⁴

V zakonu Albina Ehrlicha in Friede Achatz se je rodilo sedem otrok, od katerih sta prvo- in zadnje rojeni hčerki umrli že v otroštvu. Hčeri Friedi (rojena in umrla 1909) sta sledila 1910 sin Janez in 1911 sin, ki je dobil ime po očetu, 1913 se je rodila Ida (Loister), decembra 1914 pa druga hči Valeria Maria. Rojstvo hčere Gabriele je že sodilo v čas svetovne vojne. Rojena ni bila v Kanalski dolini, ampak 23. maja 1916 v Celovcu. Zadnja se je rodila oktobra 1923 hči Brigita, ki je umrla že naslednje leto.⁹⁵

Biografske skice o Lambertu Ehrlichu poudarjajo posebno vernost v njegovi domači hiši, kar pripisujejo predvsem njegovi materi Magdaleni.⁹⁶ Versko atmosfero v naslednji generaciji označuje njegova nečakinja Gabriela kot bolj tradicionalno. O verski in osebni podobi očeta meni: »Oče je bil globoko verujoč človek in v pozitivnem smislu pravi vzor svojim otrokom. Njegova vernost je bila avtohtona. Jezik družine je bila slovenščina. Molili smo samo slovensko. Tudi sicer je versko življenje družine potekalo tradicionalno. Praznike in godove smo praznovali, ravno tako praznike cerkvenega leta. Nedelje ni bilo brez maše.«⁹⁷ Svojo mater je označila za globoko občuteno, ne pretirano verno žensko. Posebno poudarja še druge materine značajske poteze. Ne le v

⁹⁴ Guido Zernatto: *Der Weg über den Berg*. V: *Der Bergsteiger I* (1930/31), Bd. 1, str. 304. Tu citirano po Zimmer: Zernatto, str. 160–161. O romanu, ki ga je Zernatto napisal po družinski zgodovini na str. 156–164.

⁹⁵ Prim. navedbe pri Malle: Ehrlichov rod, str. 18, kot tudi njegov rodovnik na koncu njegovega prispevka.

⁹⁶ Vrečar, str. 85–86; Duhovniki, str. 62.

⁹⁷ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

verskem življenju, tudi sicer je bila v bistvu življenjska, tako rekoč 'down to earth'.⁹⁸

ŽIVLJENJSKI NAČRTI

Novi politični položaj in nova meja leta 1920 gospodarskega položaja družine nista prizadela in ekonomsko ozadje je tudi tej generaciji dovoljevalo izobraževanje tudi daleč od Kanalske doline. Najstarejši sin Janez (1910–1978) je tako kot trije bratje njegovega očeta končal najprej gimnazijo v Celovcu in nadaljeval šolanje v Ljubljani in Genovi.⁹⁹ Namenjen je bil prevzeti očetovo posestvo. Vendar je bila njegova življenjska pot povsem drugačna. Leta 1930 je v Gorici stopil v jezuitski red. To za starše, kot kasneje pravi sestra, ni predstavljalo težave, sicer pa bi ga glede na njegove sposobnosti radi imeli doma. Dediščino je nato prevzel njegov brat Albin.¹⁰⁰ Po prvih letih noviciata v Gorici in visokoškolskem študiju v nemškem Pullachu je Janez postal prefekt za mladinsko vzgojno delo v t. i. nižjem seminarju v bosanskem Travniku in sodeloval pri Glasniku Srca Jezusovega v Ljubljani. Oktobra 1937 je Janez Ehrlich zapustil Evropo in šel v Indijo ter tam nadaljeval svoje življenje. Po nadaljnem študiju in izobraževanju je bil leta 1941 posvečen v duhovnika in nadaljeval dušnopastirsko in administrativno dejavnost v različnih krajih. Tako je bil med drugim vodja katoliške tiskarne, tehniške šole, tajnik redovne province in vodja knjižnice v Kolegiju sv. Frančiška Ksaverija v Kalkuti, kamor sta spadala tudi visoka šola in internat. V tem času je doživel tudi ganljivo srečanje z Materjo Terezijo.¹⁰¹ Med drugo svetovno vojno mu je težave povzročalo njegovo italijansko državljanstvo, ki je privedlo celo do internacije s strani Angležev, končalo pa se je šele s podelitvijo jugoslovanskega državljanstva, ki mu ga je podelila jugoslovanska begunska vlada v Londonu. V nekrologu ob njegovi nenadni smrti januarja 1978 je bilo zapisano, da je bil zelo »sposoben, organizatoričen in natančen«.¹⁰²

V tujino je odšla tudi njegova sestra Gabriela. Kot njene sestre je tudi ona nadaljevala študij zunaj Kanalske doline, najprej leto dni v uršulinskem konviktu v Celovcu, nato v Internatu angleških gospodičen v St. Pöltnu. Temu je sledil študij medicine. »Starši niso delali problema iz mojega študija, četudi

⁹⁸ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

⁹⁹ Malle: Ehrlichov rod, str. 19, z nadaljnjo literaturo. Kratek življenjepisa Janeza Ehrlicha je tudi v: https://sl.wikipedia.org/wiki/Janez_Ehrlich.

¹⁰⁰ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

¹⁰¹ Malle: Ehrlichov rod, str. 19, z nadaljnjimi biografskimi podatki o njem.

¹⁰² Cit. po Malle: Ehrlichov rod, str. 19.

bi me raje obdržali doma«,¹⁰³ je zapisala desetletja pozneje. Študij je začela v Ljubljani in ga po izbruhu druge svetovne vojne nadaljevala v Padovi, kjer je spomladi 1945 promovirala. Potem se je specializirala v Bologni. Gabriela Ehrlich je kot zdravnica našla svoje mesto v redovni skupnosti misijonskih zdravniških sester. To duhovniško žensko skupnost je v ZDA leta 1925 ustanovila tirolska zdravnica Anna Dengel.¹⁰⁴ Ta apostolat je bil povsem nov, ker je bil usmerjen v povezavo misijonarskega dela z zdravniško službo.

Apostolat zdravljenja in skrbstva za najrevnejše med revnimi, vendar profesionalno, naj bi jo navdušil, pravi Gabriela Ehrlich,¹⁰⁵ in s tem istočasno opisuje osnovno smer, ki jo je določila Anna Dengel, katere osebnost, preprostost in energičen način so jo močno prevzele. Izhajala je iz apostolata nege bolnikov in se je dotikala tiste cerkvenopravne zapovedi, ki je od 1215 prepovedovala duhovnikom in redovnikom opravljanje medicinskega dela. Več kot devetdeset let po nastanku deluje danes več kot 500 sester v 19 državah, kjer so zdravnice, psihoterapevtke in socialne delavke, v Evropi tudi v okviru oskrbe v velemestih, ki se zavzemajo za družbeno marginalne skupine.¹⁰⁶ Gabriela Ehrlich je bila zdravnica v Indiji, Afriki, pozneje je izobraževala redovniški naraščaj v Nemčiji. Danes živi v podružnici redovne skupnosti v Essnu.¹⁰⁷ Prav tako naj bi jo pritegnil zlasti naravni pristop sester, brez pobožnjaštva. Zanj je bilo redovno poslanstvo najboljši način, da s svojim talentom smiselno udejanja svoje versko življenje, kot je zapisala pri 98. letih.¹⁰⁸

Življenjski načrti njenih sester so sledili običajnim vzorcem. Ida Aloisia (1913–2000), doma so jo klicali Loiser, je svoje šolanje absolvirala v Salzburgu

¹⁰³ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

¹⁰⁴ O Anni Dengel in njeni skupnosti med drugim Pia Maria Plechl: *Dr. med. Anna Dengel und die Missionsärztlichen Schwestern*. Wien-München 1967; Hans-Peter Rhomberg: *Anna Dengel. Ärztin und Ordengründerin. Mit einem Vorwort von Mutter Theresa*. Innsbruck 1993; Ingeborg Schödl: *Anna Dengel, Ärztin, Missionarin, Ordensgründerin. Das Unmögliche Wagen*. Innsbruck 2014; ista: »Ich war Feuer und Flamme.« Anna Dengel – Ärztin, Missionarin und Ordensgründerin aus dem Ausserfern. V: Julia Stabentheiner (hrsg.): *Der Himmel so weit. Tiroler Missionarinnen und das Aufbrechen in die Eine Welt. Berichte, Gespräche und Gedanken*. Innsbruck 2015, str. 16–20; Thomas Stahl: Dengel, Anna, v *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon (BBKL)* 30, (2009), str. 219–222.

¹⁰⁵ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

¹⁰⁶ Za zgodovino redovne skupnosti <http://missionsaerztlicheschwestern.org/index.php?id=152>, za historičen pregled pa <http://www.katholisch.at/aktuelles/2015/10/0/90-jahre-missionsaerztlicheschwestrn>.

¹⁰⁷ Malle: Ehrlichov rod, str. 19 z opozorili na biografijo. Gl. tudi zanjo kratko obvestilo v »Mitteilungen der Missionsärztlichen Schwestern« ob njeni 90 letnici 2006 (*Missionsärztliche Schwestern* 3 (2006), 4; v *Jahresrückblick 2010*, 9; poročilo o njenem 95. rojstnem dnevu 2011 v *Jahresrückblick 2011*, 8, kot tudi ob njeni stoletnici v *Missionsärztliche Schwestern* 4, 2016, 2; Kratka biografija na <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1008420> in http://sl.wikipedia.org/wiki/Gabrijela_Ehrlich.

¹⁰⁸ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

in se hitro poročila.¹⁰⁹ Edina od sester je ostala doma, v Kanalski dolini, tudi po poroki z dr. Jankom Dolharjem, ki je bil zdravnik v Trbižu. Oba z možem sta našla svoje zadnje počivališče na pokopališču v Žabnicah. Valerie je najprej kot gostja v gospodinjstvu tete Johanne Ehrlich, žene koroškega deželnega politika, obiskovala šolo v Spittalu na Dravi in končala višjo trgovsko šolo. Njen mož je izviral iz Trsta in je služboval v trgovski mornarici. Sklenitev zakona z Italijanom kljub posebnemu položaju v Kanalski dolini za družino ni bila problematična. Plinio je bil pri trgovski mornarici in je bil doma v spornem mestu Trstu, sicer pa ni bil nikdar politično dejaven. Družina ga je sprejela. Z Valerijinim možem se o političnih vprašanjih niso pogovarjali.¹¹⁰ V drugih družinah v dolini pa mešani zakoni do druge svetovne vojne niso bili zaželeni, kot se spominja sodobnik z gospodarskimi koreninami v tej regiji, je marsikateri svak vedel, da ni posebno dobrodošel.¹¹¹

Po vstopu starejšega sina v redovništvo je bilo nasledstvo določeno mlajšemu bratu Albinu (1911–1984). Po osnovni šoli v Kanalski dolini je obiskoval gimnazijo v Celovcu in nato študiral v Padovi. Ko je 1937 umrl oče, ga je nasledil takrat 26-letni Albin. Spadal je med tiste, ki so se 1939 zavzemali za obstanek v Kanalski dolini.¹¹² Poleg gozda v Spodnji Ziljski dolini, ki je leta 1949 obsegal cca 270 hektarjev,¹¹³ in je k njemu spadala tudi žaga, je imel še posest v Avstriji, kar je po drugi svetovni vojni zaradi njene lege na meji znal dobro izkoristiti. Dovoljeno mu je bilo, da je svoj les, ki ga je doma posekal, deloma pa kupil, smel prevažati preko t. i. zelene meje, kar je stroške spravila bistveno zmanjšalo. Ta izjemni položaj je dobil, zahvaljujoč svojim dobrim stikom z avstrijskimi oblastmi, pa tudi svojim sorodstvenim vezem s takratnim kmetijskim referentom pri koroški deželni vladi ÖVP politikom Hansom Ferlitschem in njegovi vlogi v vsekakor difuzni strukturi regije, v gospodarskih enotah, še posebej v posestih spodnjeziljskih agrarnih skupnosti, razdeljenih z mejo 1920 in 1939, ko so bile razdeljene posesti na italijanskem ozemlju.¹¹⁴ Ker so nekdanji posestniki za uporabo pašnikov na italijanskem

¹⁰⁹ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

¹¹⁰ Sporočilo s. Gabriele Ehrlich 23. novembra 2014.

¹¹¹ AWS, Familie Millonigg: *Wilhelm Millonigg, Lebenserinnerungen*. Vorderberg 2008, str. 85, neobjavljeni rokopis.

¹¹² Krajša biografija je tudi na <https://sl.wikipedia.org/wiki/AlbinEhrlich>.

¹¹³ *Forstlicher Schematismus für Steiermark und Kärnten 1949*. Graz 1949, str. 269.

¹¹⁴ Za vprašanje o koroških zemljiščih v Italiji prim. Peter Wiesflecker: *Im Schatten Südtirols oder »Wir sind keine Bombenwerfer und subversiven Elemente!« Enteignung und Entschädigung der sogenannten Kärntner Ueberlandsgrundstücke in Italien am Beispiel der Gailtaler Agrargemeinschaften*. V: Barbara Felsner, Christine Tropper u.a. (hrsg.): *Archivwissenschaft Geschichte. Festschrift für Wilhelm Wadl zum 60. Geburtstag* (Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie 106). Klagenfurt 2014, str. 771–787.

ozemlju za morebitni primer zahtev za uporabo zemljišč potrebovali italijansko državljanstvo, je Ehrlich, ki je imel na obeh straneh meje ustrezne kontakte, nastopil proti italijanskim oblastem. To je bilo ugodno zaradi njegovih poslovnih stikov z Avstrijo in še posebej zaradi njegovega položaja lesnega trgovca v Spodnji Ziljski dolini. Njegovi sodobniki pri atestiranju upravljanja njegove posesti niso ugotovili nobene *Laissez faire* in da naj bi bil na posesti stalno prisoten.¹¹⁵ Vse življenje naj bi se izkazoval kot dober upravitelj, ki je svoj obrat vodil uspešno in spretno. Dolgo časa je bil član občinskega odbora v Trbižu in nekaj let tudi podžupan.

Albin Ehrlich se je leta 1945 poročil s Thereso Keil (1919–2007),¹¹⁶ ki je bila tudi doma iz Kanalske doline. Družina njegove žene je bila drugačnega narodnopolitičnega profila kot Ehrlichovi in Albinov tast Egidius Keil, čigar oče je prišel iz Sudetov in se je po vojaščini ustalil v Kanalski dolini, ni bil posebno vesel svojega zeta Albina Ehrlicha, ki je bil zaveden Slovenec. Med njimi je bilo nasprotovanje jasno vidno. Tudi pod Italijo se je vedno čutil Staroavstrijca, predvsem kot kanalski dolinec, in je vse življenje gojil enako odklonilen odnos tako do Italijanov kot do Slovencev.¹¹⁷ Stari oče Therese Keil, Wenzel Keil, se je 1871 po koncu vojaščine kot gasilec v Malborghetu poročil v družino v Wolfsbachu (Valbruni), kupil v Žabnicah mlin in žago in se ukvarjal s trgovino z lesom in kmetijstvom. Eden njegovih sinov je 1911. zgradil hotel Seisera pri Wolfsbachu (Valbruni),¹¹⁸ drugi sin je bil oficir v c.kr. armadi.¹¹⁹ Ehrlichov tast je imel v Valbruni kmetijo in gostilno.¹²⁰

KONEC

Dedič Albina Ehrlicha, ki je umrl decembra 1984,¹²¹ je bil njegov najstarejši sin Niko (1946–2008), ki je končal gimnazijo v Asolu in nato nekaj let študiral v Trstu.¹²² Januarja 1980 je Albin Ehrlich svojo posest, gozd v Spodnji

¹¹⁵ AWS, Familie Ehrlich, H.2 (Besitz- und Jagdangelegenheiten): Schriftverkehr betreffend Grenzverlauf und Einweidungen.

¹¹⁶ Kratka biografija Theresie Ehrlich - Keil je na https://sl.wikipedia.org/wiki/Terezina_Ehrlich.

¹¹⁷ Millonigg, *Lebenserinnerungen*, str. 47.

¹¹⁸ Millonigg, *Lebenserinnerungen*, str. 56.

¹¹⁹ Millonigg, *Lebenserinnerungen*, str. 63–67. Kopije dekretov o vojaškem imenovanju je v lasti avtorja v AWS, Familie Keil: Personaldokumente Major Markus Keil.

¹²⁰ Millonigg, *Lebenserinnerungen*, str. 43–47.

¹²¹ AWS, Familie Ehrlich, H.6 (Albin Ehrlich): osmrtnica 7. decembra 1984 v nemščini in slovenščini.

¹²² Millonigg, *Lebenserinnerungen*, str. 53.

Ziljski dolini je takrat obsegal cca 310 hektarjev, predal sinu.¹²³ Poleg manjših raztresenih delov sta posest sestavljali dve veliki gozdarski enoti,¹²⁴ pri čemer je Albin Ehrlich predvidel opcijo poznejše razdelitve v korist mlajšega sina Marca, ki je študiral gozdarstvo, in ki naj bi kasneje kot gozdarski strokovnjak deloval v čezmorskih deželah.¹²⁵

Od zgodnjih 90. let je celotna posest vedno bolj prihajala v gospodarske težave. Niko Ehrlich se ni odločil za odločilne sanacijske korake, ki bi del posestva dolgoročno zavarovali. Tudi poskus, da bi del, ki ga je oče z opcijo namenil mlajšemu bratu, preklicali, je bil prepozen.¹²⁶ Kmalu nato je moral gozd prodati in je bil razdeljen na več lastnikov. Danes je v privatnih rokah.¹²⁷

Razlogov za hiter gospodarski propad je več, poleg napačnih investicij na gospodarskem področju v tuja podjetja, tudi v veliki meri v pomanjkanju nadzora vodenja s strani lastnika in nezmožnosti realistične ocene dejanskih razmer, možnosti in nujnosti.

Na nekdanji gospodarski in socialni položaj družine še danes spominja kovinska ploščica v farni cerkvi v Žabnicah z napisom Družina Ehrlich v prvi vrsti cerkvenih klopi na strani epistela. Domačija je ob likvidaciji celotnega posestva prav tako prišla v tuje roke in so jo odtlej večkrat prodali. Žalostni zaključni akord razgibane družinske zgodovine je bila 2010 zgodnja smrt Jan-ka, sina Nika Ehrlicha. V nekrologu komaj tridesetletnemu pravniku, ki je nekaj let prej kandidiral tudi za župana v Trbižu piše: »Njegova velika strast je bila politika,«¹²⁸ strast, ki jo je delil zadnji v dolgi vrsti z marsikaterim članom te svetovljanske družine.

Prevedel dr. Franc Rozman

¹²³ AWS, Familie Ehrlich, H.2 (Besitz- und Jagdangelegenheiten), pogodba o predaji 18. januarja 1980.

¹²⁴ KLA, BG Arnoldstein, KG Dreulach, EZ 3, 115, 163 in 206 kot tudi KG Feistritz/Gail, EZ 134 in 201. Leta 1980 se je to posest gozda, poleg manjšega dislociranega zemljiškega posestva iz večjih pripadajočih delov okrog 68 ha v katastrski občini Bistrica in okrog 90 ha v Drevljah združilo v okrog 185 ha velik lastni lovski revir, drugi okrog 138 ha velik gozd v Drevljah, pa je z najemanjem postal drugi lovski revir z okoli 165 ha. Prim AWS, Familie Ehrlich, H.2 (Besitz- und Jagdangelegenheiten). Sklepa o priznanju lastnega lovskega revirja iz let 1970 in 1980.

¹²⁵ AWS, Familie Ehrlich, H.2 (Besitz- und Jagdangelegenheiten): pogodba o predaji 18. januarja 1980.

¹²⁶ AWS, Familie Ehrlich, H.2 (Besitz- und Jagdangelegenheiten): pogodba o prepustitvi 16. januarja 1996 kot tudi načrt Forstgut Marco Ehrlich.

¹²⁷ KLA, BG Arnoldstein/Villach, KG Dreulach, EZ 3 in 285 kot tudi KG Feistritz, EZ 201; AWS Familie Ehrlich, H.2 (Besitz- und Jagdangelegenheiten) kupne pogodbe 27. decembra 1996.

¹²⁸ Nekrolog v koroškem slovenskem časniku *Nedelja* 28. februarja 2010, str. 14.

BOURGEOISIE HABITUS, NATIONAL IDENTITY, RELIGIOUS PROFILE. THE ASPECTS OF THE SOCIAL AND NATIONAL PROCESS OF DIFFERENTIATION ON THE EXAMPLE OF A FAMILY FROM THE KANAL VALLEY

Summary

The treatise describes the process of differentiation in the country and the forming of country bourgeoisie on the outskirts of the Slovene national territory in Kanal Valley. This process is described on the example of the Ehrlich family in the period from the middle of the 19th century to the 21st century. The family managed to develop from a solid farming family to a type of country bourgeoisie with inn keeping, later on with tourism, brewing, and mostly with sawmill and wood and forest merchandising. Their children were sent to schools and some of them achieved remarkable careers in the university and clerical life (Lambert Ehrlich). Some women became nuns, men priests, other established their names in political and social life. Most of them stayed true to their nationality. In the 21st century their estate had an economic crisis and got new owners. The treatise presents a typical example of ascent and decline of a country bourgeoisie family that experienced this faith due to different reasons.

BÜRGERLICHES HABITUS, NATIONALE IDENTITÄT, RELIGIÖSES PROFIL. ASPEKTE DES PROZESSES DER SOZIAL-NATIONALEN DIFFERENZIERUNG AM BEISPIEL EINER FAMILIE AUS DEM KANALTAL

Zusammenfassung

Die Abhandlung verfolgt den Differenzierungsprozess am Land und die Formierung des Dorfbürgertums am Rande des slowenischen nationalen Territoriums im Kanaltal, und zwar am Beispiel der Familie Ehrlich in der Zeit von der Mitte des 19. bis zum 21. Jahrhundert. Die Ehrlich Familie schaffte es, mit Gastwirtschaft, später mit dem Tourismus, der Bierbrauerei, vor allem aber mit Sägewerk und Holz- und Waldhandel, von einer Bauernfamilie bis zum Dorfbürgertum aufzusteigen. Die Kinder wurden in Schulen geschickt, einige von ihnen erreichten beneidenswerte Karrieren im Universitäts- und Priesterleben (Lambert Ehrlich). Einige Frauen wurden Nonnen, Männer Priester, die anderen wiederum waren im politischen und gesellschaftlichen Leben erfolgreich. Meistens blieben sie jedoch ihrer Nationalität treu. Der Familienbesitz hatte im 21. Jahrhundert finanzielle Schwierigkeiten und kam in fremde Hände. Die Abhandlung zeigt ein typisches Beispiel des Aufstiegs und des Falls einer Familie aus dem Dorfbürgertum, die dieses Schicksal aus verschiedenen Gründen erlebte.